

Research Article

Fb[es-Ùeeerve

कृष्णा मालकर

उपप्राचार्य व प्रमुख इतिहास विभाग , श्री आ. भा. महाविद्यालय देवगाव (रं)
ता. कन्नड जि. औरंगाबाद.

सारांश :

19 JÙee – 20 JÙee Melekeâele oef#eCe-hegJe& DeeefMeÙeeleerue
øeâevmeÙÙee DeefOekeâheelÙeeKeeuer Yet-Yeeieeuee Fb[es-efÙeeve
Demes cnCeleele. Fb[es-efÙeeve Yeeieele Jele&ceeveceOÙes
efJnSleevece, kebâyeesef[Ùee, ueeDeesme Ùee osMeeÙee meceeJesMe
neslees. Fb[es-efÙeeve heeÙee cegKÙee Yeeieele leesefvkeâve, Deveece,
keâesÙeeerve-ÙeeF&vee, kebâyeesef[Ùee, ueeDeesmeceOÙes
efJeYeepeerle neslee. kebâyeesef[Ùee Je ueeDeesmeJej Yeejle Je
leesefvkeâve Je Deveece efÙeeveer ØeYeeJe neslee. oef#eCe-hegJe&
DeeefMeÙeeJejerue Yeejle Je efÙeeve ÙeebÙee ØeeÙeeerve
keâeUeheemetve jepekeâerÙee Je meebmke=âleerkeâ ØeYeeJe
DemeuÙeeves Ùee Yeeieeuee Fb[es-efÙeeve Ùee veeJeeves
DeesUKeCÙeele Ùeesles.¹

प्रस्तावना :

keâesefjÙeeve Ùegæeveblej DeeefMeÙeeceOÙes Meeblelee
ØemLeeheerle keâjCÙeele Yeejleeves cenJehegCe& Yegefcekeâe
G"ueer. cee\$e DeeefMeÙeeceOÙes mLeeheerle Meeblelee peemle keâeU
efškegâ Mekeâueer veener.² Fb[es-efÙeeve Yeeieeuee OÙes meesefJeÙeele
meble Je heefšceer osMe øeâevme, efyeÇšsve, Decesefjkeâe
ÙeebÙÙeeceOÙes Fb[es-efÙeeve Yeeieele JeÙee&mJe efvecee&Ce
keâjCÙeeÙeer mheOee& ueeieueer. ÙeecegUs Fb[es-efÙeeve Jeeo
efvecee&Ce PeeuÙeeves Yeejleeuee hegvene Skeâoe

DeefMeÙeeceOÙes Meebleelee ØemLeeheerle keâjCÙeemee"er
ceOÙeefmLeeler Yegefcekeâe heej hee[eJeer ueeieueer.

Fb[es-ÙeerveÙee Fefleneme :

oef#eCe-hegJe& DeefMeÙeeleerue Fb[es-efÙeeve Yeeieele ueeue
veerÙÙee KeesNÙeeuee vewmeefie&keâ meeOeve meeceg«eercegUs
cenIJehegCe& mLeeve nesles. ueeue veerÙÙee KeesNÙeeleerue ne
Yeeie oge&#eerle DemeuÙeeves Deleer cebo ieleerves efJekeâeme
Peeuee. 16 JÙee Melekeâele oef#eCe-hegCe& DeefMeÙeeceOÙes
vewmeefiekeâ meeOeve meeceg«eermee"er ÙegjesheerÙeeve osMe
Fb[es-efÙeeveceOÙes Deeuës. IÙeeceOÙes ØeLece heeslegieerpe nesles.
cee\$e IÙeebveer jepekeâerÙee meðee ÙesLes mLeeheve kesâueer
veener. heesleg&ieerpeveblej ne@uewC[, mhesve, efyeÇšve DeefCe
øeâevmeÙes JÙeeheer Fb[esefÙeeve Yeeieele JÙeeheejemee"er
Deeueer cee\$e IÙeebveerner jepekeâerÙee meðee mLeeheve
keâjCÙeeÙee ØeÙelve kesâuee veener. IÙeecegUs 18 JÙee
MelekeâeÙÙee ceOÙeebheÙeËle Fb[es-efÙeeve mJeeleb\$Ùee neslee.³

1747-1858 keâeÙeele øeâevmeÙes Deveece jepÙeeMeer mebyebOe
ØemLeeefhele keâæve Fb[es-efÙeeve Yeeieele ØeYeeJe Jee{tve Ùee
Yeeieele heeojerÉejs ke@âLeesefuekeâ Oece&Øemeej kesâuee, Oece&
ØemeejeJæve Deveece Je Øeâevme ÙeebÙÙeele PeeuesuÙee Ùegæele
øeâevme efJepeÙeer Peeuee. 1863 ceOeerue Deveece Je øeâevme
ÙeeÙÙeeleerue keâjejeves Fb[es-efÙeeve YeeieeJej ØeâevmeÙes
JeÙe&mJe ØemLeeefhele Peeues. øeâevmeves Deveeceveblej efÙeeveer
DeefOeleÙeeKeeueerue leesefvkeâveJej ØeYeeJe efvecee&Ce kesâuee.
19 JÙee MelekeâeÙÙee GøjeLee&heÙeËle Fb[es-efÙeeve hegCe&le:
øeâevmeÙÙee DeefOehelÙeeKeeueer Deeuëe.⁴

øeâevmeÙes Fb[es-efÙeeveJej DeefOehelÙee ØemLeeefhele keâæve
ÙesLeerue vewmeefie&keâ meeOeve mebheðeerÙes Mees<eCe
kesâuÙeeves Fb[es-efÙeeve YeeieeceOÙes DeMeebleer Je DeJÙeJemLee
efvecee&Ce Peeueer. 1905 ceOÙes peheevoves yeuee{ÿe jefMeÙeeJej
efceUJeuesuÙee efJepeÙeeves Fb[esefÙeeve Yeeieele je^JeeoeÙeer
YeeJeeve ØeLecele: GoÙeeme Deeueer. øeâevme ceehe&âle ØeLece
ceneÙegæele Fb[es-efÙeeveÙÙee mewvÙeeÙee meceesJeMe
kesâuÙeeves Ùee mewvÙeele je^YeeJeeve ØeyeU Peeueer.⁵ cee\$e
Fb[esefÙeeveceOÙes SkeâelceleerÙeer keâcelejlee DemeuÙeeves
je^YeeJeeve DeefOekeâeU efškegâ Mekeâueer veener.

øeâevmeÛes ØeLece jepekeâerÛe Meemeve keâesÛeerve-
ÛeerveceOÛes mLeeheerle Peeues. leesefvkeâveceOÛes øeâevmeÛe
jepekeâerÛe Je meebmke=âleerkeâ ØeYeeJe neslee. cee\$e
kebâyees[efÛee Je ueeDeesme ceOÛes YeejleerÛe meebmke=âleerÛee
ØeYeeJe DemeuÛeeves ÛeebÛee LeeF& Je Deveece heemegve
mebj#eCeemee"er øeâevmekeâ[tve Dehes#ee "sJele Demele. IÛeecegUs
kebâyeesef[Ûee Je ueeDeesme Yeeieele je°^erÛelesÛÛee GoÛe nesJeg
Mekeâuee veener.⁶

efÉleerÛe ceneÛegæecegUs oef#eCe-hegJe& DeeefMeÛeeceOÛes
je°^JeeoeÛeer YeeJevesuee Jee{ efceUeueer. 1940 ceOÛes Øeâevme
pece&veerkeâ[tve hejeYegle PeeuÛeeves øeâevmeÛes oesve Yeeieele
efJeYeepeve keâjCÛeele ÛesJetve Skeâ Yeeie pece&veerÉeje
DeefOeke=âle øeâevme, ogmeje Yeeie mJeleb\$e øeâevme neslee.
pevejue o ieeueÛÛee Debleie&le Fiueb[ceOÛes cegòeâ (Deepeeo)
øeâevmeermeer mejkeâejÛeer mLeehevee keâjCÛeele Deeueer. pevejue
o ieeueuee Fb[esefÛeveÛee øeâevmeÛee ieJn&vej ßeerkeâeleg&ves
ceole kesâueer.⁵ ÛeecegUs pece&ve mejkeâejves ßeerkeâeleg&uee
keâe{gve ßeeroskegâue Fb[es-efÛeveÛee ieJnve&j cnCetve efveÛegòeâ
kesâues. 1940 ceOÛes peeheeeves ßeeroskegâmeesyeele keâej keâefjle.
Fb[esefÛeve Yeeieele cees"Ûee ØeceeCeele mewvÛe GlejJeees.⁷

peeheever mewvÛeeÛes Deeieceve Fb[esefÛeve ceOÛes
PeeuÛeeves øeâevme Demeøe Peeuee. peeheevemee"er Fb[esefÛeve
efÛeve efJeæ keâeÛe&Jeenermee"er GheÛegòeâ neslee. lej efyeÇšsve
Je Decesefjkesâuee efÛeveceOeerue ueeskeâMeenerJeeoer
Ûebgieefkebâie mejkeâejuee ceoleermee"er Fb[es-efÛeve cenJehetCe&
neslee. 1945 ceOÛes peeheeve, pece&veer, ÛeebÛee hejeYeJe
PeeuÛeeves Fb[esefÛeve ceOeerue je°^Jeeoerveer ÛeeÛee heâeÛeoe
lesle. je°^erÛe mJeleb\$ÛeeÛeer lees<eCee keâefjle "efJeSle efcevn"
veeJeeves Skeâ mJeleb\$e mejkeâej mLeeheerle kesâues. **nes-efÛe-
efcevn** ne Ûee mejkeâejÛee veslee neslee.⁸ cee\$e Deveece meceües
yeesDeeoeF& ves je<š^JeeoerÛes mejkeâej DeceevÛe keâefjle
"efJeSleveece" veeJeeÛÛee efjheefyuekeâÛeer mLeehevee kesâueer.
øeâevmeÛÛee DeefOehelÛeelegve mJeleb\$e lees<eerle kesâues. **2
mehšWyej 1945** ceOÛes efJnSleveece efjheefyuekeâÛes Meemeve
hegCe& Deveece Jej ØemLeeefhele kesâues.⁶

øeâevme Fb[es-efÛeveJeg Deeheues ØeYeglJe ØemLeeefhele keâæ
FÛÛerle neslee. cnCetve Øeâevme, efyeÇefšMeebÛÛee je°^
ceb[eUeØeceeCes **hesâ[jsMeveÛeer** mLeehevee kesâueer. IÛeevegmeej

øeâevmeÛÙee Jemeenleeruee Skeâ\$eerle keâþve ÛegveerÙeveÛeer mLeehevee keâjCÙeele Deeuer. ÛeeDeleËiele øeâevmeÛÙee DeefOehelÙeeleerue ØeosMeeueener meceefJe%o kesâues. Fb[esefÙeve efceUtve hesâjjsMeveÛeer mLeehevee kesâueer. Ûee hesâjjsMeve Debleie&le Fb[esefÙeve ceOeerue ØelÛeskeâ JÙeefòeâuee jepekeâerÙe heo Øeehle keâjÙeeÛÙee meceeve DeefOekeâej neslee.⁹

ceeÛe& 1945 ceOÛes peeheveves Fb[es-efÙeveceOegve ceneÛegæeleerue hejeYeJeecegUs ceeleej lesleueer. cee\$e ueiesÛe øeâevme ÛesLes ÛesJeg Mekeâuee vemeuÛeeÛeves Deieesojecececes øeâevmeuee Fb[es-efÙeveceOÛes ØeYegJJe ØemLeeefhele keâjlee Deeues veener. ogmeNÛee ceneÛegæele peheveÛÙee hejeYeJeeves Fb[es-efÙeveJej DeefOekeâej mLeeheerle keâjCÙeeÛes keâece efJepeÛeer efce\$e je°^evee meewheJeCÙeele Deeues. Ûeevegmeej efyeÇšerMevee oef#eCe Fb[es-efÙeveJej lej efÙeveuee Gøej Fb[esefÙeve ØeMeemeve/JÙeJemLee ØemLeeefhele keâjeÙeÛeer nesleer.

efyeÇšerMeebveer meJe& ØeLece oef#eCe Fb[esefÙeveceOeerue mewieesveJej DeefOekeâej efceUJeuee. Je øeâevmeermeer mewvÙeeuee cegòeâ

keâþve mewieesveÛes DeefOekeâej Øeâevmekeâ[s nmleeblejerle kesâues. efJnSleevece mejkeâej ÛeebÛee meecevee keâjCÙeemee"er leÙeej nseleer. efJnSvevece mejkeâejves iefceveer keâeJÙeeÛÙee (iegjeruuee Ûegæ) GheÛeesie kesâuee.

Gøej Fb[esefÙeve Yeeieele peeheveÛÙee ØeYeeJe mebbeJegve JÙeJemLee ØemLeeheerle keâjCÙeeÛÙeer peyeeyeoer efÙeveJej nesleer. cee\$e efÙeveves Demee keâmeueener ØeÛelve ve keâjlee Gøej Fb[esefÙeveceOÛes efJnSveeceÛÙeer meðee Ûeeueg "sJeueer. cee\$e øeâevmeuee mewieesveØeceeCes Gøej Fb[esefÙeveceOÛes ØeJesMe nJee neslee. efJnSveveceuee Ûegæele hejeYegle keâþve efkebâJee keâjejeÛÙee ceeOÙeceelegveÛe ØeJesMe MekeäÙe neslee. IÙeevegmeej **6 ceeÛe& 1946** øeâevmeves **nveesF&** ÛesLes efJnSleevece meesyele keâjej kesâuee. Ûeeuee nveesF& keâjej cnCetve DeesUKeleele. IÙeevegmeej

1. øeâevmeÛÙes efJnSleeceve efjheefyukeâÛÙeer efmLeleer mJeleb\$Ùe jepÙeeÛÙeer ceeve keâþve JesieUer mebmeeo Je mewvÙe "sJeCÙeeÛÙeer hejJeeieer efoueer.

2. efJnSleevece Fb[es-efÙeve hesâj[sMeveÙÙee Debleie&le jengve øeâevmeermeer ÙegveesÙeveÙee Yeeie yevesue.
3. efJnSleevece efjheefyuekeâÙes mejkeâejÙÙee Yeeie ueskeâcelees "jJeCÙeele ÙesCeej neslee.
4. øeWâÙe mewvÙe leesefvkebâie ceOÙes ØeJesMe keâ^æ Mekesâue.
5. cew\$eerhegCe& mebyebOe ØemLeeheerle PeeuÙeeJej efJnSleeveceÙÙee hejje^oerÙe ÙeÙexÉejs "jJeCÙeele Ùesleerue.¹¹

nveesF& keâjejevegmeej øeâevme mewvÙeeÙee oef#eCe mewieesle (Fb[esefÙeve) Je Gøejer Fb[esefÙeveJej DeefOekeâej Peeuee. oesleebceOeerue meJe& YetYeeie efJnSleevece mejkeâejÙÙee Debleie&le Deeuee. cee\$e ne keâej DeefOekeâ keâeUeheÙeËle efškegâ Mekeâuee veener. keâejCe

1. øeâevmeves mewieesle ØeceeCes keâesÙeerve-Ùeerve ceOÙes veJeerve øeâevmeermeer mejkeâejÙÙeer mLeehevee kesâueer. keâesefÙeve-efÙeve efJe<eÙeer efveCe&Ùe ueskeâcelees keâjCÙeele ÙesCeej neslee. cee\$e øeâevmeves mewvÙe Meefòeâves ÙesLes veJeerve mejkeâej mLeeheve kesâues. IÙeeuee efJnSleece mejkeâej cevÙelee osCÙeeme leÙeej veJnles.
2. øeâevme mejkeâejuee Fb[es-efÙeve hesâj[sjMeveÙÙee DeOÙe#ee heoemee"er øeâevme ceehe&âle efveÙegòeâ neF& keâefceMevej nJee neslee. pÙeeÙÙee ceehe&âle hesâj[sMeveDebleie&le meJe& ØeosMeeJej efveÙeb\$eÙeCe "sJesue. ÙeeefJes^æ efJnSleevece mejkeâejuee hesâj[sMeve Debleie&le meJe& jepÙeebÙeer efmLeleer mJeleb\$Ùe jepÙe meceeve Demesue. les heâòeâ DeeefLe&keâ #es\$eele menÙeesie keâjCÙeÙÙee GösMeeves hesâj[sMeveceOÙes meceefJe%o nesleerue.¹²

Ùee Ùegæele øeâevme mejkeâej **23 ceeÙe& 1945** ceOÙes. **efJeSveefcevn** mejkeâejMeer keâej meboYee&le ØemleeJe "sJeuee. cee\$e efJeSleefcevn ves mJeleb\$eleeÙeer ceeieCeer ØemleeJeele meceefJe%o vemeuÙeeves ØemleeJe DeefmJeke=âle kesâuee. IÙeecegUs efJnSleeveuee mewvÙe Meefòeâves hejeYegle keâjCÙeeefMeJeeÙe øeâevmekeâ[s heÙee&Ùe veJnlee.¹⁰

øeâevme mejkeâeuee hegJeea ØeceeCes Fb[esefÙeveJej JeÙe&mJe mLeeefhele keâjCes MekeâÙe vemeuÙeeves øeâevmeves DeeosMeeÙes DevegkeâjCe keâjCÙeeNÙee mejkeâejÙÙee

mLeehevesmee"er ØeÙelve kesâuee. IÙeevegmeej Øeâemeuee meecÙeJeeo efJejesOeer Je IÙeeÙesJeUer nes-efÙe-efcevn efJeæ ue{e osCeeje yeeDeesoeF&ÙÙee mejkeâejÙee heef"byee osCÙeeÙÙee efveCe&Ùe lesleuee. IÙeevegmeej yeeDeesoeF&uee øeâevmeves 1949 ceOÙes Fb[esefÙeveÙÙee Meemekeâ cnCetve lees<eerle kesâueer. Fb[esefÙeveÙÙee cees"ÿee YegYeeieJej (efJnSleevece) efJeSle efcevn he#eeÙÙee nes-efÙe-efcevn mejkeâejÙes JeÙe&mJe nesles. nes-efÙe-efcevnÙÙee mejkeâejÙee meesefJeÙele meble, meecÙeJeeoer efÙeÙeves ceevÙelee efoueer nesleer. yeeDeesoeF&uee (efJnSleevece) efJeSleefcevn efJeæ ue{CÙeemee"er øeâevmeÙeer ceole nJeer nesleer. yeeDeesoeF& mejkeâeuee øeâevme, efyeÇšsve, Decesefjkeâe Ùeebveer ceevÙelee efoueer. Ùeelegve Fb[esÙeerve (oef#eCe-hegJe&DeefMeÙee) YeeieeceOÙes Yeeb[JeueJeeoer efJeæ meecÙeJeeoer meble<ee&uee megæJeele Peeueer.¹³

ueeDeesmeceOÙes meecÙeJeeoer heeLesš ueeDees (Pathet Lao) meble"vee Je kebâyeesef[ÙeeceOÙes Kcesj (Khmer Issarak) Fmejkeâ mebleie"vee mLeeefhele Peeueer. ÙeebÙee efJnSleevecee ceOeerue efJeSleefcevn meblešvesMeer peJeUÙee mebyebOe neslee] ÙeecegUs Fb[esÙeerve #es\$eeleerue Ùegæeves JÙeehekeâ æhe OeejCe kesâues. 1950 ceOÙes keâesefjÙeve ÙegæeceOÙes Decesefjkeâe iegbleuÙeeves øeâevme, yeeDeesoeF& mejkeâej Fb[esefÙeve ceOÙes keâcekegâJele Peeues. 1952 ceOÙes oef#eCe efJnSleeveceJej Skeâ mewvÙe mebie"erle kesâues. hejbleg 1953 ceOÙes megæJeeleeruee efJeSleefcevnÙee mewvÙeeÙes oef#eCe efJnSceeJej cees"s DeeæeâceCe kesâues. IÙeecegUs øeâevmeÙÙee efoÙeve-efyeÙeve-hetâ ue{eF&le hejeYeJe PeeuÙeeves øeâevmeceOÙes Øeefle%oeÙegdeâ keâejemee"er Deeboesueve Peeueer.¹⁴ IemesÙe meesefJeÙeve meblele mšeeffueÙeveÙee ce=IÙetkeâ PeeuÙeeves Meebleer keâjeÙemee"er **23 SefØeue 1954** ceOÙes efmJePe&ueb[ceOeerue pesvesJee (efpeefveJne) ÙesLes Skeâ Meebleer keâej keâjCÙeele Deeuee.

efpeefveJne heefj<eo (26 SefØeue 1954 – 21 peguew 1954) :

Fb[es-efÙeveÙÙee YeefJe<Ùeemee"er efyeÇšsve, øeâevme, Decesefjkeâe, meesefJeÙele meble osMeebveer Ùee heefj<eoceOÙes menYeeie lesleuee. ÙeeceOÙes keâjCÙeele Deeuesues GheeÙe Ùeespevee heg{erue ØeceeCes.

1. efJnSleeveceuee oesve Yeeie Gòej efJnSleevece Je oef#eCe efJnSleevececeOÙes efJeYeepeerle kesâues iesues.
 - Gòej efJnSleevece ceOÙes 17⁰ De#ejs<esÙÙee Gòejsuee nveeF&veoer ueeiegve meJe& ØeosMe Gòej efJnSleeveceÙÙee meecÙeJeeoervee efceUeuee.
 - oef#eCe efJnSleevece 17⁰ De#ejs<esÙÙee oef#eCekesâ[keâerue Yeeie oef#eCe efJnSveece ieCejepÙeeuee efceUeuee.
2. Gòej Je oef#eCe efJnSleevece ojcÙeeve Skeâ lešmLe ØeosMeeÙeer mLeehevee keâjCÙeele Deeueer.
3. efJnSleevece ceOegve øeâevmeerÙes mewvÙe keâe{CÙeele Deeues.
4. oesve Je<ee&veblej 1956 ceOÙes efJnSleeveceÙÙee Skeâkeâer keâjCeemeer"er osMeJÙeeheer efveJe[CetkeâeÙÙee ceOÙeecelegve SkeâkeâerjCe keâjCÙeele ÙesF&ue.¹⁵
5. oesvner he#eeveer keâjejeÙÙee heeueveemeer"er ef\$emeomÙeer Deeblejje^o^erÙe efveÙeb\$eCe DeeÙeesieeÙeer (International Commission For supervision and control in India Thing) mLeehevee keâjCÙeele Deeueer. Yeejle, heeWue[, keâvee[e Ùee DeeÙeesieeÙes meomÙe yeveJeues nesles.¹⁶

efpeefveJne mebcueesveeves efvekeâš YeefJe<Ùeele efJnSleevececeOÙes hegCe& Meebleer mLeeefhele nesCÙeeÙeer DeMee efvecee&Ce Peeueer. Gòejef efJnSleevece meecÙeJeeoer he#e efJnSleeveceÙÙee SkeâkeâerjCeeÙÙee he#eele nesleer lej oef#eCe efJnSleevece Ùee efJeæ nseleer. ÙeecegUs oesleebveer mewvÙe Meefòeâ Jee{JeCÙeele megæJeele kesâueer. ÙeeÙes ®heeblej YeefJe<ÙeeceOÙes efJnSleevece Ùegæele Peeues.

meboYe& :

1. *pewve, ceLegj, DeeOegefvekeâ efJeÕe keâe Fefleneme, pewve ØekeâeMeve cebefoj, 2010, peÙehegj, he=.}eâ. 731.*
2. *Chandra Bipan, Mukharjee Mridula, Mukharjee Aditya, India since Independence, Penguin Book, 2008, New Delhi, P. 195.*
3. *Mukharjee L., The Study of Mordej Europe and the World (1815-1950), M.L., Mukherjee (Publisher), 2014, Kolkata, P. 453.*
4. *pewve, ceeÙegj, DeeOegefvekeâ efJeÕe Fefleneme, pewve ØekeâeMeve cebefoj, 2010, peÙehetj, he=.}eâ] 732.*
5. *Ibid, - 733.*

6. Mukharjee L., *The Study of Mordej Europe and the World (1815-1950)*, M.L., Mukherjee (Publisher), 2014, Kolkata, P. 454.
7. ceescceo DeveJej-Gue-nkeâ, hešveeÙekeâ efnceebMeg, ceb[U ØelÙet<e, mecekeâeueerve efJeÕe Fefleneme, 12 SvemeerDeejšer, vÙet efouueer, Dee@jemš 2003, he=.›eâ. 211.
8. osJe Depeg&ve, osJe Depeg&ve Fbefoje, veejeÙeCe efmebn, DeeefolÙe, mecekeâeueerve efJeÕe Fefleneme Yeeie-1, 12 SvemeerDeejšer, vÙet efouueer, 1996 , he=.›eâ. 162.
9. Khana V.N., *Foreign Policy of India*, vikas@publishing House Pvt. Ltd., 6th Edictio 2007, Noida, India, P.No. 221.
10. osJe Depeg&ve, osJe Depeg&ve Fbefoje, veejeÙeCe efmebn, DeeefolÙe, mecekeâeueerve efJeÕe Fefleneme Yeeie-1, 12 SvemeerDeejšer, vÙet efouueer, 1996 , he=.›eâ. 162.
11. *Ibid*, P. 459
12. Roger Levy, *L. Indochina at sea Traités*, 1946, Paris Center Detudes de politics etrançers, 1947, P No 46-48.
13. pewve, ceeLegj, DeeOegefvekeâ efJeÕe efJeÅeeueÙe, pewve ØekeâeMeve cebefoj, 2010, peÙehelj, he=.›eâ. .
14. *Ibid*, P. 454.
15. pewve, ceeLegj, DeeOegefvekeâ efJeÕe efJeÅeeueÙe, pewve ØekeâeMeve cebefoj, 2010, peÙehelj, he=.›eâ.
16. pewve, ceeLegj, DeeOegefvekeâ efJeÕe efJeÅeeueÙe, pewve ØekeâeMeve cebefoj, 2010, peÙehelj, he=.›eâ. 735.